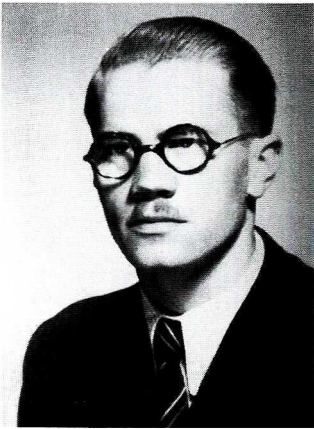

Jerzy Wielowiejski
(29 marca 1922 – 27 września 2006)

Dnia 27 września 2006 r. zmarł po długiej i ciężkiej chorobie prof. Jerzy Wielowiejski. Urodził się 29 marca 1922 r. w Dąbrowie Górniczej, gdzie Jego ojciec był urzędnikiem w kopalni „Paryż”. W 1936 rodzina przeniosiła się do Kielc. W okresie wojny Jerzy Wielowiejski, po śmierci ojca, pracował w fabrykach jako robotnik i goniec, a następnie uzyskał posadę urzędnika w Zarządzie Miejskim. Od 1941 należał do Armii Krajowej (pseudonim „Milan”). Jako członek grupy dywersyjno-sabotażowej zbierał informacje o ruchach wojsk niemieckich oraz pełnił funkcję łącznika. Ta przeszłość przez wiele lat musiała być głęboko skrywana — dopiero w 2001 r. mianowany został na podporucznika rezerwy Wojska Polskiego, otrzymał też szereg odznaczeń związanych ze swoją działalnością w okresie wojny. Pochowany został z honorami wojskowymi w kwaterze Korpusu Jodła na Cmentarzu Północnym w Warszawie.

Studia w zakresie historii i archeologii na Uniwersytecie Wrocławskim Jerzy Wielowiejski odbył w latach 1946–1950. Uzyskał magisterium z zakresu historii pisząc pracę pod kierunkiem prof. Kazimierza Majewskiego. Od tego badacza przejął nie tylko podstawowy kierunek swoich zainteresowań naukowych, jakim były studia nad importami rzymskimi znalezionymi na ziemiach Polski, ale również przekonanie o konieczności stawiania pytań historycznych analizowanym źródłom archeologicznym i numizmatycznym.

W roku 1954 Jerzy Wielowiejski rozpoczął pracę w Zakładzie Archeologii Antycznej Instytutu Historii Kultury Materialnej Polskiej Akademii Nauk (obecnie Instytut Archeologii i Etnologii). Z Akademią był odtąd związany na stałe. Tu przeszedł wszystkie szczeble kariery naukowej uzyskując tytuł profesora zwyczajnego w 1989 r.

Droga Jerzego Wielowiejskiego do numizmatyki wiodła poprzez studia nad kontaktami ziem Polski ze światem rzymskim. Naturalnie, badania nad znaleziskami monetarnymi z ziem Polski, a raczej z całego Barbaricum środkowoeuropejskiego nie były jedyną dziedziną Jego zainteresowań w zakresie problematyki relacji między światem śródziemnomorskim a ziemią położonymi na północ od środkowego Dunaju. Zajmował się kwestią napływu bursztynu z wybrzeży Bałtyku na Południe, z czym były związane studia nad drogami i szlakami bursztynowymi. Zaowocowały one pracą *Główny szlak bursztynowy w czasach cesarstwa rzymskiego* (Wrocław 1980), a po części również książką popularnonaukową *Na drogach i szlakach Rzymian* (Warszawa 1984). Pracował również nad problematyką naczyń brązowych, co zostało uwieńczone katalogiem tej kategorii znalezisk z ziem Polski. Zajmował się również problematyką gospodarczo-społeczną późnego

okresu przedrzymskiego i okresu wpływów rzymskich na ziemiach Polski.

Badania Jerzego Wielowiejskiego nad problematyką numizmatyczną były więc częścią szerszych studiów nad kontaktami Imperium Rzymskiego z ludami północnymi. Już w Jego pracy doktorskiej pod tytułem *Przemiany gospodarczo-społeczne u ludności Południowej Polski w okresie późnolateńskim i rzymskim* opublikowanej w r. 1960 (Materiały Starożytne, t. VI) znalazły się w materiałach do katalogu stanowisk archeologicznych z tego terenu również i znaleziska monet. Na uwagę zasługuje tu próba integralnego traktowania źródeł numizmatycznych, importów „przemysłowych” oraz — przynajmniej w pewnym stopniu — znalezisk miejscowych. Obecnie takie ujęcie może wydawać się postępowaniem całkowicie banalnym, lecz przed prawie 50 laty stanowiło *novum*.

Podobny sposób integralnego traktowania znalezisk numizmatycznych widoczny jest również w pracy habilitacyjnej Jerzego Wielowiejskiego, *Kontakty Noricum i Pannonii z ludami północnymi*, która została opublikowana w 1970 r. Znajdujemy tu próbę zerwania z ujęciami jednostronnymi dominującymi dotychczas w literaturze. Celem Autora było zasypywanie granic dzielących studia nad światem śródziemnomorskim od badań nad pradziejami poszczególnych państw leżących na północ od środkowego Dunaju.

Jeden rozdział pracy o kontaktach dwóch prowincji naddunajskich, Noricum i Pannonii, z ludami północnymi (s. 85–146), poświęcony monetom rzymskim, stanowił próbę całościowego spojrzenia na obieg monet nie tylko na ziemiach polskich, ale również w przygranicznych prowincjach Cesarstwa, jak też na terenach położonych między środkowym Dunajem a Karpatami i Sudetami. Zjawiska charakterystyczne dla ziem Polski zostały dzięki temu przedstawione na szerszym tle porównawczym. Jednocześnie Autor pokazał tu znaczenie refleksji nad stanem badań, często traktowanej w sposób zupełnie formalny. Numizmatyków mogła zainteresować tu szczególnie problematyka reprezentatywności znaków monetarnych.

Koncepcje dotyczące obiegu monet na terenie Barbaricum przedstawione w rozprawie habilitacyjnej były rozwijane w wielu artykułach dotyczących węzłowych problemów

tam poruszanych, których znaczenie wykazywało niekiedy poza problematykę numizmatyczną. Dotyczyło to przede wszystkim kwestii reprezentatywności znalezisk monetarnych. Jerzy Wielowiejski próbował uzasadnić tezę, że znane nam znaleziska monetarne mogą stać się podstawą do rozważań historycznych dopiero wtedy, gdy wykaże się, że są one reprezentatywne pod względem topograficznych, chronologicznych i kruszcowych dla całej masy monet znajdujących się w ziemi. Te zaś powinny być reprezentatywne dla masy monetarnej kursującej na danym obszarze w okresie rzymskim. Metoda ta, zdaniem jej autora, pozwalała w poważnym stopniu na zobiektywizowanie wyników przeprowadzanych analiz.

Koncepcja badania reprezentatywności znalezisk monetarnych była uzasadniana na materiale pochodzącym z terenu całej Europy środkowej i przy zastosowaniu różnych metod. Kilka artykułów poświęconych tej problematyce powstało we współpracy ze statystykiem Andrzejem Matuszewskim, co umożliwiło zastosowanie skomplikowanych metod statystycznych. Zaprezentowany tu sposób ujmowania kwestii reprezentatywności znalezisk monetarnych, który zaproponował Jerzy Wielowiejski, rozwijany i modyfikowany w nowszej literaturze, obecnie może wydawać się czymś oczywistym. W momencie jednak, kiedy były stawiane pytania dotyczące reprezentatywności znalezisk, były one nowością, zwłaszcza w środowisku numizmatycznym. Przyczyniły się one do wysokiego uznania dla osiągnięć badacza, którego przemyślenia po części weszły na trwałe do obiegu naukowego.

Na przypomnienie zasługują też analizy podobieństw i różnic obiegu pieniężnego po obu stronach limesu. Była to próba spojrzenia na te zagadnienia pod bardzo specyficznym kątem widzenia i w pewnych przypadkach doprowadziła do ciekawych rezultatów.

Jerzy Wielowiejski interesował się też innymi węzłowymi problemami związanymi z obiegiem monet rzymskich na terenie Polski i całej Europy środkowej. Zajmował się kwestią wpływu reform monetarnych przeprowadzanych w Rzymie w latach 63–215 na przyjmowanie srebrnych pieniędzy rzymskich przez ludy północne, obiegiem denarów republikańskich na terenie Barbaricum w okresie

Cesarstwa czy wreszcie funkcją rzymskich medalionów i monet przystosowanych do zawieszania na obszarach położonych poza granicami Cesarstwa.

Należy wreszcie wspomnieć o licznych recenzjach i szczegółowych omówieniach prac z zakresu numizmatyki, które miały specjalne znaczenie w sytuacji utrudnionego dostępu do prac ukazujących się na Zachodzie. Podobne znaczenie miały sprawozdania z różnych spotkań i konferencji zagranicznych.

Większość artykułów i recenzji Jerzego Wielowiejskiego z zakresu numizmatyki ukazywała się na łamach „Wiadomości Numizmatycznych”. Rezultaty swych prac przedstawiał również wielokrotnie na konferencjach międzynarodowych oraz ogłaszał w różnych publikacjach zagranicznych. Jego duża aktywność w zakresie numizmatyki przypada na lata sześćdziesiąte i siedemdziesiąte ubiegłego stulecia. Później pracował już raczej nad innymi aspektami kontaktów świata śródziemnomorskiego z ludami Północy, zawsze jednak wykorzystując w szerokim zakresie źródła numizmatyczne. Do końca też swej działalności naukowej publikował recenzje z prac numizmatycznych.

Na podkreślenie zasługują charakterystyczne cechy warsztatu badawczego Jerzego Wielowiejskiego, jego niesłychana dokładność w trakcie zbierania materiałów oraz przywiązywanie ogromnego znaczenia do poprawności wszystkich zapisów. Powszechnie podziwiano staranność Jego notatek oraz sposób przygotowania od strony formalnej i technicznej tekstów prezentowanych w maszynopisach.

Wszystkie prace Jerzego Wielowiejskiego cechuje jasność i systematyczność wykładu. Materiał źródłowy starał się podać w formie prezentacji liczbowych, co nie było wówczas zbyt częstym zjawiskiem. Był pionierem zastosowania w naszym kraju metod statystycznych w numizmatyce. Często była to statystyka dość elementarna, sprowadzająca się do różnych zestawień i ujęć procentowych, ale należy podkreślić, że próby współpracy z profesjonalnym statystykiem w latach 1971–1976 były czymś raczej wyjątkowym w numizmatyce polskiej.

Jerzy Wielowiejski traktował swe zainteresowania problematyką obiegu monetarnego na terenach Barbaricum jako część bardzo rozległego problemu kontaktów Cesarstwa

Rzymskiego z ludami Północy. Interesowały Go zawsze szersze problemy historyczne. I na tym właśnie polegała wartość Jego prac z zakresu numizmatyki, w których analizie podlegały nie tylko same monety, lecz historia widziana poprzez monety.

Jerzy Kolendo

Bibliografia prac Jerzego Wielowiejskiego z zakresu numizmatyki

1955

1. [Rec.:] *V. V. Kropotkin, Klady rimskich monet v vostočnoj Evrope. Vestnik Drevnej Istorii 1951, 4, s. 243–281, 1 tabl., 1 mapa, Archeologia 5, 1952–1953, s. 194–197.*

1959

2. [Rec.:] *Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Red. E. Nohejlová-Prátová. T. I: 1. Nálezy keltských mincí (Pavel Radoměřský); 2. Nálezy antických mincí (Eugen Pochitonov), Praha 1955, Archeologia 8, 1956, z. 2, s. 467–468.*
3. [Spraw.:] *M. J. Brajčevskij, K voprosu o proischoždenii obolonskogo klada, Kratkije soobščeniija o dokladach i polevyh issledovanijach Instituta Istorii Materialnoj Kultury 66, 1956, s. 59–64, Archeologia 9, 1957, s. 164–156.*

1960

4. *Przemiany gospodarczo-społeczne u ludności południowej Polski w okresie późnolateńskim i rzymskim, Materiały Starożytne 6, Warszawa 1960.*

1961

5. *Niektóre problemy krytyki źródeł numizmatycznych do dziejów Polski starożytnej, WN V, z. 2–3 (16–17), s. 85–101.*
6. [Rec.:] *M. J. Brajčevskij, Rimska moneta na teritorii Ukraini, Kiiiv 1959, 244 s., 2 mapy, 9 tablic, Archeologia 11, 1959–1960, s. 210–213.*

1962

7. *Badania nad monetami rzymskimi w Związku Radzieckim, WN VI, 1962, z. 2 (20), s. 61–76.*
8. [Rec.:] *Zdenka Nemeškalová-Jiroudková, K současným ukolům numismatiky doby římské. Památky Archeologické LII z. 2, 1961, s. 436–440, WN VI, 1962, z. 3–4, (21–22), s. 289–291.*
9. [Rec.:] *Zdenka Nemeškalová-Jiroudková, Příspěvek k otázce nálezů jednotlivých*

římských mincí v Čechách, *Numismatický Sborník VII 1962*, s. 43–50, WN VI, 1962, z. 3–4 (21–22), s. 291–292.

1963

10. [Rec.:] *Judith Winkler, Der Münzumlaf in Apulum. Wissenschaftliche Zeitschrift der Humboldt Univ. zu Berlin, Gesellschaftliche und Sprachwissenschaftliche Reiche, IX 1962 nr 4*, s. 617–623., WN VII, 1963, nr 2 (24), s. 85–86.
11. [Rec.:] *V. V. Kropotkin, Klady římských monet na teritorii SSSR. Archeologia SSSR, svod archeologičeskich istočnikov, G 4–4, Moskva 1961, 135 s., 12 ryc., 10 kart i 7 tablic*, *Archeologia Polski* 8, 1960, z. 1, s. 144–151.

1965

12. *Pieniężna funkcja monet rzymskich pomiędzy środkowym Dunajem a Baltykiem*, *Archeologia* 15, 1964, s. 308–310.
13. [Rec.:] *Vojtech Ondrouch, Nálezy keltských, antických a byzantských mincí na Slovensku. Bratislava 1964, 197 s. i 7 map*, *Acta Archaeologica Carpathica* 7, 1965, z. 1–2, s. 162–164.

1966

14. *Zagadnienie reprezentatywności znalezisk monet rzymskich*, WN X, 1966, z. 3(37), s. 153–162.

1967

15. [Rec.:] *Andrzej Niewęglowski, Z badań nad monetą rzymską w Polsce w okresie wczesno- i środkowo-rzymskim*, *Archeologia Polski* X, 1965, z. 1 s. 257–275, WN XI, 1967, z. 4 (42), s. 247–249.

1968

16. (Głos w dyskusji nad referatem:) *Andrzej Kunisz, Monety starożytne na ziemiach słowiańskich. Konfrontacje problemów i ocen*, [w:] *Międzynarodowy Kongres Archeologii Słowiańskiej Warszawa 14–18. IX. 1965*, Wrocław–Warszawa–Kraków, t. VI, s. 95–96.

1969

17. *Wpływ reform monetarnych w Rzymie w latach 63–215 na przyjmowanie pieniędzy rzymskich przez ludy północne*, WN XIII, 1969, z. 1 (47), s. 1–18.
18. [Rec.:] *Stanisław Wojtowicz, Skarb denarów rzymskich z Wrocławia na tle skarbów Śląskich II–III w. Ze skarbcza kultury*, *Biuletyn Informacyjny Zakładu Narodowego im. Ossolińskich Biblioteka Polskiej Akademii Nauk* z. 18, Wrocław–Warszawa–Kraków 1967, s. 211–267, WN XIII, 1969, z. 1 (47), s. 55–57.

19. [Kom.:] *Studii și Cercetări de Numismatica, vol. IV, București 1968, 546 s.*, WN XIII, 1969, z. 2 (48), s. 186–187.
20. [Rec.:] *Michael H. Crawford, Roman Republican Coin Hoards. Royal Numismatic Society, Special Publications No 4, London 1969*, WN XIII, 1969, z. 4 (50), s. 250.
21. [Rec.:] *Joan M. Fagerlie, Late Roman and Byzantine Solidi found in Sweden and Denmark. Numismatic Notes and Monographs No 157, The American Numismatic Society, New York 1967*, WN XIII, 1969, z. 4 (50), s. 248–251.

1970

22. *Kontakty Noricum i Panonii z ludami północnymi*, Wrocław–Warszawa–Kraków, 1970.
23. *Dalsze uwagi do zagadnienia reprezentatywności znalezisk monet rzymskich*, WN XIV, 1970, z. 2 (51), s. 90–99.
24. *Uwagi o rozmieszczeniu znalezisk i funkcji rzymskich medalionów oraz monet adaptowanych do zawieszania*, WN XIV, 1970, z. 3 (53), s. 129–144.

1971

25. *Statystyczna metoda badania reprezentatywności znalezisk monet rzymskich (część I)*, WN XV, 1971, z. 3 (57), s. 129–144 (z A. Matuszewskim).

1972

26. *Analogie i różnice w rozmieszczeniu i chronologii skarbów monet rzymskich po obu stronach środkowego Dunaju*, WN XVI, 1972, z. 1 (59), s. 19–22.
27. [Rec.:] *V. V. Kropotkin, Rimskije importnyje izdelija v Vostočnoj Evrope (II w. do n.e. – V w. n.e.)*, *Institut Archeologii SSSR, Archeologija SSSR, svod archeologičeskich istočnikov, D I-27, Moskva 1970*, *Archeologia Polski* 17, z. 1, s. 227–232.
28. [Rec.:] *A. Kunisz, Skarb rzymskich denarów z czasów republiki i cesarza Augusta odkryty w Połańcu, pow. Staszów*, *Rocznik Muzeum Świętokrzyskiego* t. 6, 1970, s. 103–159, WN XVI, 1972, 1 (59), s. 57–58.
29. [Spraw.:] *Slovenská Numizmatika, tom I, Bratislava 1970, 206 s.*, WN XVI, 1972, z. 2 (60), s. 126–127.

1973

30. *Analogien und Unterschiede in der Verteilung und der Chronologie der römischen Münzschätze zu beiden Seiten der Donau*, [w:] *Congrès International des Sciences Préhistoriques et Protohistoriques Beograd 9–15 Septembre 1971, tome troisième, Rapports et Corapports*, Beograd 1973, s. 257–262.

31. [Spraw.:] *Slovenská Numizmatika, tom I, Bratislava 1970*, 206 s., WN 17, 1973, z. 1 (73), s. 63–64.

32. *Statistical method of investigating the structure of currency circulation from coin finds*, WN XVII, (zeszyt dodatkowy) *Polish Numismatic News II 1973. Special Issue for the International Numismatic Congress in New York and Washington, 10–16 September 1973*, s. 17–25 (z A. Matuszewskim).

33. [Spraw.:] *Herbert Bannert, Gemot Piccottini, Die Fundmünzen vom Magdalensberg. Die Fundmünzen der römischen Zeit in Österreich. Kärntner Museumsschriften 52, Archäologische Forschungen zu den Grabungen auf Magdalensberg 2, Klagenfurt 1972*, 79 s., 8 tablic, WN XVIII, 1973, z. 3 (65), s. 186–187.

1974

34. [Rec.:] *Marcel Thirion, Le trésor de Liberchies. Aurei des Ier et II siècles. Avec une introduction archéologique par Pierre Claes et Charles Léva, Bruxelles 1972.*, *Archeologia* 24, 1973, s. 200–201.

35. [Spraw.:] *Stefan Karwiese, Aguntum — Das Ende einer Stadt im Spiegel der Münzfunde. Eine numismatisch-historische Untersuchung. Beiträge zur römerzeitlichen Bodenforschung in Österreich, t. II, Wien 1974*, 101 s. z 6 ryc., 10 tablicami monet, 5 mapami, 3 planami i 3 diagramami poza tekstem, WN XVIII, 1974 z. 3 (69), s. 188–189.

1975

36. [Rec.:] *Coins and the Archaeologist, red. J. Casey i R. Reece, British Archaeological Reports 4, 1974*, 271 s., WN XIX, 1975, z. 2 (72), s. 122–124.

1977

37. *Kwestia obiegu denarów Republiki Rzymskiej w krajach na północ od Dunaju po reformach z lat 64 i 107*, WN XXI, 1977, z. 2 (80), s. 65–78.

38. [Rec.:] *Wolfgang Hahn, Carnuntum (Gemeinde Petronell, Bad Deutsch-Altenburg, Stadt Hainburg), Die Fundmünzen der römischen Zeit in Österreich, Abteilung III, Niederösterreich, Bd. 1, Österreichische Akademie der Wissenschaften, Veröffentlichungen der Numismatischen Kommission 6, Wien 1976*, 213 s., 21 tabl., *Archeologia* 28, 1977, s. 232.

1979

39. *Anwendung der statistischen Methode zur Erforschung der Umlaufstruktur von römischen Münzen in Mitteleuropa*, [w:] *Studien zur Fundmünzen der Antike, Bd I*, Berlin 1979, s. 265–280 (z A. Matuszewskim).

1981

40. [Rec.:] *Virgil Michăilescu-Birliba, La monnaie romaine chez les Daces orientaux, Bucureşti 1980*, 312 s., 41 tabel, 15 tabl., 6 map, WN XXV, 1981, z. 1 (95), s. 57–59.

1982

41. „*Archeologia i numizmatyka*”. *Konferencja Naukowa*, WN XXVI, 1982, z. 1–2 (99–100), s. 80.

1983

42. *L'étude statistique des structures de la circulation des monnaies romaines en Europe centrale et orientale, PACT 5, 1981. Statistics and Numismatics [w:] PACT 5, 1981, Statistique et Numismatique*, Strasbourg 1983, s. 334–343 (z A. Matuszewskim).

1984

43. *Pieniądz rzymski na ziemiach polskich. Stan i perspektywy polskich badań*, [w:] *Materiały z konferencji Instytutu Historii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, listopad 1982*, Warszawa 1984, s. 78–97.

1985

44. [Rec.:] *V. Cserményi, E. Tóth, Katakai római aranyérmék (Römische Goldmünzen von Katakaj), Kataloge der Mussen des Komitats Vas 79, Szombathely 1982*, 66 s., WN XXVIII, z. 1–2 (107–108), 1984 [1985], s. 120–121.

1986

45. [Rec.:] *A. Kunisz, Pieniądz zastępczy i jego rola w ekonomice państwa rzymskiego w początkach Cesarstwa (27 r. p.n.e.–68 n.e.)*, *Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach nr 663, Katowice 1984*, 144 s., WN XXVIII, z. 3–4 (109–110), 1984 [1986], s. 230–231.

1989

46. *Udział Józefa Nowalskiego w ratowaniu monet antycznych na terenie Wiednia*, WN XXXI, z. 1–2 (119–120), 1987 [1989], s. 88–97.
47. [Rec.:] *Robert Göbl, Grabungen im Legionslager Carnuntum 1968–1978. Die Fundmünzen der römischen Zeit in Österreich. Sonderpublikation. Österreichische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-Historische Klasse, Veröffentlichungen der Numismatischen Kommission Bd. 18, Wien 1987, 29 s., 8 tabl., WN XXXI, z. 1–2 (119–120), 1987 [1989], s. 119–120.*
48. [Rec.:] *Jan Iluk, Ekonomiczne i polityczne aspekty cyrkulacji złota w późnym cesarstwie rzymskim. Uniwersytet Gdański, Zeszyty Naukowe, Rozprawy i Monografie 110, Gdańsk 1988, 303 s., 23 tabele i 5 map, WN XXXII, z. 1–2 (123–124), 1988, s. 113–116.*

1991

49. [Rec.:] *Kunka-Mitkova Szubert, The Nietulisko Male Hoard of Roman Denarii, Warszawa 1989, 199 s., 69 tabl., WN XXXV, z. 3–4 (137–138), s. 190–191.*

Problematyka numizmatyczna była też poruszana przez Jerzego Wielowiejskiego w licznych pracach poświęconych importom rzymskim na ziemiach Polski. Pełna bibliografia będzie opublikowana w roczniku *Archeologia*, t. 57, 2006.

Przemysław Wielowiejski

Cufic Coins – The European Union Project. Symposium poświęcone numizmatyce orientalnej. Kopenhaga, 5–6 grudnia 2006 r.

Jak powszechnie wiadomo, zdecydowana większość monet wczesnoarabskich została odnaleziona nie na terenach macierzystych kalifatów, lecz na obszarach położonych nad Bałtykiem. Równocześnie monety arabskie należą do najczęstszych znalezisk monetarnych z wczesnego średniowiecza w Europie wschodniej, środkowej i północnej. Intencją spotkania w Kopenhadze było wypracowanie wspólnego projektu, którego celem byłoby zdobycie funduszy UE na wykształcenie młodego pokolenia badaczy oraz opracowanie podręcznika numiz-

matyki wczesnoarabskiej. Głównym inicjatorem powołania projektu był dr Gert Rispling z Królewskiego Gabinetu Numizmatycznego w Sztokholmie. Wspomagają go prof. Lutz Ilisch z Uniwersytetu w Tybindze oraz dr Luke Treadwell z Ashmolean Museum w Oxfordzie. Bezpośrednim organizatorem spotkania był Królewski Gabinet Numizmatyczny Muzeum Narodowego w Kopenhadze. Honory gospodarza sprawował prof. Jørgen Steen Jensen.

Na kopenhaskie spotkanie zostali zaproszeni liczni numizmatycy i archeolodzy zajmujący się wczesnym średniowieczem. Obecnych było ponad 30 badaczy z Islandii, Anglii, Niemiec, Norwegii, Danii, Szwecji, Finlandii, Estonii. Polskę reprezentowali prof. Stanisław Suchodolski, mgr Dorota Malarczyk oraz niżej podpisany. Dotkliwy brak badaczy z Rosji tłumaczy się koniecznością pochodzenia uczestników projektu z krajów UE (Norwegia została włączona w ramach partnerstwa skandynawskiego).

Obrady pierwszego dnia rozpoczęły oficjalne powitania i mowy wprowadzające dyrektora Muzeum Narodowego Carstena U. Larsena oraz dyrektora Królewskiego Gabinetu Numizmatycznego Michaela Andersena. Następnie kolejni uczestnicy projektu prezentowali pokrótce dane dotyczące znalezisk dirhemów z ich krajów. Tuukka Talvio przedstawił znaleziska dirhemów z ziem fińskich, Lutz Ilisch z Niemiec, Kenneth Jonsson z Islandii, Ian Wiséhn ze Szwecji, Luke Treadwell z Anglii oraz Jens Christian Moesgaard i Nadia Haupt z Danii. Stronę polską reprezentował prof. S. Suchodolski, który mówił o drogach napływu dirhemów nad południowe wybrzeża Bałtyku oraz niżej podpisany, który przedstawił dane liczbowe, główne grupy skarbów, ich chronologię oraz rozprzestrzenienie na terytorium Polski.

Po części prezentacyjnej zostało wygłoszonych kilka referatów o numizmatyce orientalnej. Gert Rispling poświęcił swoje wystąpienie zagadnieniu cyrkulacji dirhemów w Kalifacie i na Północy w latach 800–1000 (była to zmieniona wersja referatu wygłoszonego na warszawskiej sesji z okazji 50-lecia „Wiadomości Numizmatycznych” — por. relację M. Męclewskiej w WN L, 2006, z. 2, s. 235). Luke Treadwell ciekawie opowiedział o sygłach i stylu buwajhidzkiego rytownika stempli

Ryc. 1. Uczestnicy sympozjum poświęconego numizmatyce orientalnej.
Kopenhaga, 6 grudnia 2006 r. (Fot. John Lee, Muzeum Narodowe w Kopenhadze)

z końca X w., al-Hasana b. Muhammada. Na zakończenie dnia Lutz Ilisch przedstawił swoją interpretację arcyiekawego znaleziska mancusa z Bornholmu. Jego zdaniem ta złota moneta została wyprodukowana w Cesarstwie Niemieckim w XI w. na wzór dinarów hiszpańskich. Drugi dzień obrad rozpoczął Ian Wiséhn, który bardzo zwięźle zreferował szwedzkie tradycje numizmatyki orientalnej. Następnie Jørgen Steen Jensen przybliżył funkcjonowanie Instytutu Duńskiego w Damaszku, w którym w 2007 r. planowane jest zorganizowanie kolejnego spotkania poświęconego numizmatyce wczesnoarabskiej.

Drugiego dnia po południu przystąpiono wreszcie do zaprezentowania, omówienia i przedyskutowania głównego celu spotkania, jakim była próba opracowania projektu poświęconego dirhemom i ich znaleziskom. G. Rispling, L. Ilisch i L. Treadwell zreferowali podstawowe założenia projektu. Jak wiadomo, identyfikacja i określanie dirhemów nie należy do zadań łatwych i problematyką tą zajmuje się bardzo wąskie grono specjalistów. Mimo dużego przyrostu znalezisk ze wszystkich krajów nadbałtyckich, w ciągu ostatnich kilkudziesięciu

lat nie przybyło nowych specjalistów, którzy podjęliby się opracowywania zarówno starych jak i nowych materiałów. Problem ten dotyczy w szczególności państw skandynawskich, gdzie obecnie działa wyłącznie jeden numizmatyk-orientalista — Gert Rispling. Niestety, ponieważ w najbliższym czasie przechodzi on na emeryturę, istnieje realne niebezpieczeństwo, że nie będzie komu przejąć po nim obowiązków. Mimo że numizmatyków-orientalistów jest niewielu, to szczęśliwie problemu takiego nie ma w Estonii, Polsce czy Niemczech, gdzie działają badacze zajmujący się tą tematyką. Zatem głównym celem planowanego projektu byłoby wykształcenie młodego pokolenia badaczy.

Środkiem szkolenia, oprócz organizowanych corocznych kursów, ma być podręcznik numizmatyki wczesnoarabskiej, którego współtwórcami będą uczestnicy projektu. Do opisu wybrano 7 skarbów (Kohtla oraz Friedrichshof z Estonii, Spillings z Gotlandii, Czechów z Polski, Bertby z Finlandii, Over Randlev I z Danii oraz Triberga z Ölandii), zawierających w sumie około 5 000 monet. Duży nacisk ma zostać położony na poprawne rozpoznawanie

naśladownictw monet arabskich, które bite były w Kaganacie Chazarskim, Bułgarii nadwołżańskiej oraz na Rusi. Oprócz poprawnego opisanie starych i nowych znalezisk, celem podręcznika ma być również historyczne opracowanie samego zjawiska importu dirhemów do Europy.

Po zreferowaniu celów projektu nastąpiła długa i burzliwa dyskusja, z której wynikało jasno, że jest duża potrzeba powołania takiego programu wśród badaczy, lecz niestety żadna z predysponowanych instytucji (Muzeum Narodowe w Kopenhadze, Królewski Gabinet Numizmatyczny w Sztokholmie) nie jest chętna do poprowadzenia takiego przedsięwzięcia. Nie wróży to niestety dobrze przyszłości projektu, który bez wsparcia instytucjonalnego nie ma szans na akceptację przez urzędników UE.

Dwudniowe sympozjum w Kopenhadze z jednej strony było niezwykle pozytywne — uczestnicy mieli rzadką okazję do bliższego poznania się, wymiany poglądów i wysłuchania ciekawych wystąpień. Z drugiej strony można było odnieść wrażenie, że szanse na realizację podstawowego celu — powołania projektu badawczo-edukacyjnego o monetach kufickich — są niestety niewielkie.

Mateusz Bogucki

Sprawozdanie z działalności Komisji Numizmatycznej w 2006 r.

W 2006 r. odbyły się cztery posiedzenia otwarte Komisji Numizmatycznej Komitetu Nauk Historycznych oraz sesja międzynarodowa z okazji jubileuszu pięćdziesięciolecia „Wiadomości Numizmatycznych”. Na pierwszym zebraniu w dniu 17 lutego 2006 przeprowadzono dyskusję na temat niedawno opublikowanej pracy dr. Jacka Adamczyka *Placidia w Europie Środkowej i Wschodniej w średniowieczu*, Warszawa 2004 (por. rec. w WN XLIX, 2005, s. 237–241). Jako pierwsi wypowiedzieli się zamówieni dyskutanci, znawcy tego tematu: dr Janusz Sztetylło z Warszawy i dr Piotr Boroń z Zawiercia, którzy też opublikowali później swoje uwagi na łamach „Roczników Dziejów Społecznych i Gospodarczych”, LXV, 2005, s. 269–279 oraz „Przeglądu Historycznego”, XCVII, 2006, z. 3, s. 401–407. Następnie do dyskusji włączyli się też inni uczestnicy zebra-

nia. Mimo stawianych różnorodnych zarzutów ogólna ocena była bardzo pozytywna — wszyscy uznali pracę za duże osiągnięcie naukowe.

Posiedzenie w dniu 31 marca 2006 poświęcone było w całości problematyce pieniądza starożytnego. Z tego względu prowadził je prof. Mariusz Mielczarek, wiceprzewodniczący Komisji. Przedstawiono trzy referaty, które w 2005 r. zostały wygłoszone na zamkniętej, międzynarodowej konferencji w Nieborowie (por. WN XLIX, 2005, s. 256–259). A oto ich autorzy i tytuły: prof. Jerzy Kolendo, *Tacyt i funkcja monet rzymskich w Barbaricum*, dr Renata Ciołek, *Rzymskie monety w kulturze wielbarskiej i przeworskiej*, prof. Aleksander Bursche, *Funkcja monet rzymskich w Barbaricum. Model substancywistyczny*. Teksty zostaną opublikowane w materiałach z konferencji nieborowskiej.

Trzecie z kolei zebranie, które odbyło się 12 czerwca 2006, nosiło akcent bizantynistyczny. Rozpoczął je dwugłos prof. S. Suchodolskiego i prof. B. Paszkiewicza o niedawno zmarłym Philipie Griersonie, najwybitniejszym znawcy monet bizantyjskich (por. WN L, 2006, s. 116–118). Były tu informacje o kolejach jego życia i wielkich dokonaniach naukowych. Nie zabrakło jednak również własnych wspomnień z wieloletnich kontaktów. Następnie dr Marcin Wołoszyn z Krakowa zreferował własne studia nad znaleziskami monet wczesnobizantyjskich w Polsce na tle środkowoeuropejskim (por. jego publikację w pracy zbiorowej pod red. P. Kaczanowskiego i M. Parczewskiego: *Archeologia o początkach Słowian*, Kraków 2005, s. 637–680). W dyskusji padło pytanie, siłą rzeczy retoryczne, czy wszystkie z 30 zarejestrowanych okazów są autentyczne i pochodzą ze znalezisk pierwotnych, czy też może ze znalezisk wtórnych. Wątpliwość ta uzasadniona jest faktem, iż w przeważającej liczbie przypadków informacje o miejscu i okolicznościach odkrycia są niejasne lub nawet brak ich zupełnie, a same okazy nie zachowały się. Na koniec mgr Mateusz Woźniak z Muzeum Narodowego w Krakowie przedstawił problematykę badań nad „obolem zmarłych” we wczesnym średniowieczu. Punktem wyjścia była tradycja antyczna, którą autor ilustrował cytatami z autorów greckich i rzymskich. Przygotowuje on większą pracę na temat

wyposażania zmarłych w monety w okresie wczesnego średniowiecza.

Z powodu pięćdziesięciolecia istnienia WN Komisja zorganizowała w dniach 13 i 14 października 2006 międzynarodową sesję zatytułowaną „Obieg pieniężny w starożytności, w średniowieczu i w czasach nowożytnych: czas, zasięg i intensywność” (por. WN L, 2006, z. 2, s. 233–235). W sympozjum uczestniczyło ok. 60 osób, w tym 13 osób z zagranicy: ze Szwecji, Finlandii, Estonii, Danii, Niemiec, Wielkiej Brytanii, Czech i Słowacji oraz z Japonii.

W czasie trzech sesji wygłoszono w sumie 15 referatów. Pierwszy był okolicznościowy (*Pół wieku „Wiadomości Numizmatycznych”*) i został przedstawiony przez redaktora (tekst w WN L, 2006, z. 2, s. 121–126). Następnie omawiano obieg pieniądza w porządku chronologicznym: w świecie hellenistycznym i wśród Celtów na terenie Czech oraz we wczesnym średniowieczu. Aż pięć wystąpień dotyczyło pieniądza, głównie orientalnego, w strefie bałtyckiej w czasach wikingów. Trzy następne zostały poświęcone monecie niemieckiej i czeskiej w X–XI w. Z kolei mowa była o cyrkulacji w późnym średniowieczu — w Danii, Finlandii i na Litwie. Sesję zakończył referat o pieniądzu w Czechach w dobie wczesnonowożytnej. Wystąpieniom towarzyszyła ożywiona dyskusja, którą ułatwiały wcześniej wydane abstrakty. Całość materiałów zostanie opublikowana przez Instytut Archeologii i Etnologii PAN.

W dniu 15 grudnia odbyło się ostatnie w tym roku spotkanie Komisji Numizmatycznej. Na tę okazję został wybrany temat ogólny i sumujący, a jednocześnie nawiązujący do straty, jaką poniosła nauka w Polsce, a mianowicie do śmierci Ryszarda Kiersnowskiego. Temat ten określiliśmy „Polska numizmatyka średniowieczna w ostatnim półwieczu. Badania Ryszarda Kiersnowskiego i nowe perspektywy”. Został on przedstawiony w dwóch aspektach chronologicznych. Okres starszy, wczesnośredniowieczny, omówił prof. Stanisław Suchodolski, okres zaś młodszy, późnośredniowieczny — prof. Borys Paszkiewicz. Oba referaty wykazały marazm badań w 1. połowie XX w. oraz przełomowe znaczenie dokonań Ryszarda Kiersnowskiego dla historii pieniądza średniowiecznego w Polsce i co najmniej w Europie Środkowej. Jednocześnie jednak okazało się, że zapoczątkowane przez

niego badania są kontynuowane przez jego uczniów, naukowych wnuków, a nawet już prawnuków. Wszyscy oni tworzą tak zwaną polską szkołę numizmatyczną, która może prosperować, a nawet rozwijać się, dzięki przyjęciu kierunku wytyczonego przez Mistrza. Nie oznacza to wszakże bezkrytycznego przyjmowania wszystkich jego ustaleń. Niektóre ulegają zmianom czy korektom (np. opóźniono początki mennictwa polskiego czy stwierdzono polskie pochodzenie przynajmniej części najmłodszych krzyżówek). Jest to możliwe m.in. dzięki odkryciom nowych źródeł przynoszonych przez nowe znaleziska, dzięki nowym metodom badawczym (też technicznym) oraz dzięki postępowi badań zagranicznych. Wszystko to pozwala w optyzmie patrzeć w przyszłość, i to mimo widocznej obecnie zmiany pokoleniowej. Oprócz Mistrza bowiem odeszło już z pracy czynnej niemal w całości pierwsze pokolenie jego uczniów. Prace kontynuują z powodzeniem młodszy badacze.

W drugiej części tego samego posiedzenia o Ryszardzie Kiersnowskim mówiła jego najbliższa rodzina: żona — dr Teresa Kiersnowska, siostra — Halina Kiersnowska-Chudzyńska, córka — Małgorzata Kiersnowska-Brykczyńska i wnuk — Jakub Kiersnowski, a także kilka innych osób. Była więc okazja, aby dowiedzieć się czegoś nie tylko o wybitnym uczonym, ale również o niezwykłym człowieku.

Na zakończenie ustępujący przewodniczący KN — S. Suchodolski, przedstawił informacje o bieżących sprawach wydawniczych i podziękował członkom Komisji oraz licznie zebranyemu gościom za wieloletnią współpracę. Warto przypomnieć, że współpraca ta, przy lekko zmieniających się składach członków, trwała od 18 lat. Komisja Numizmatyczna została bowiem powołana w 1989 r. (por. WN XXXIII, 1989, s. 104) i od tej pory była kierowana przez jednego przewodniczącego, którego wspierał jeden sekretarz (Marta Męcłewska).

Już w początkach 2007 r. okazało się, że wobec niewybrania nowego Komitetu Nauk Historycznych, a w związku z tym niepowołania nowej Komisji Numizmatycznej, działać będą stare struktury aż do czasu wyboru i ukonstytuowania się nowych. Nastąpi to zapewne dopiero niedługo przed okresem wakacyjnym.

Przedłużone funkcjonowanie Komisji umożliwiło jej sfinalizowanie akcji rozpoczętej już przed ponad rokiem, a mającej na celu uczczenie pamięci Karola Beyera (1818–1878) i Kazimierza Stronczyńskiego (1809–1896). Przygotowaliśmy wniosek, z którym Komitet Nauk Historycznych zwrócił się do Rady m. st. Warszawy o nadanie dwom warszawskim ulicom patronów w osobach tych wybitnych postaci. Były one bowiem zasłużone nie tylko

dla numizmatyki polskiej i innych nauk historycznych, ale również dla kultury i dla miasta, w którym żyły. Do poparcia tej inicjatywy zachęciliśmy władze czterech bratnich organizacji: Polskiego Towarzystwa Heraldycznego, Polskiego Towarzystwa Numizmatycznego, Towarzystwa Miłośników Historii i Towarzystwa Opieki nad Zabytkami. Miejmy nadzieję, że ta wspólna akcja odniesie pozytywny skutek.

Stanisław Suchodolski

OD REDAKTORA

Związki między czasopismami a ludźmi, którzy je tworzą i czytają, bywają tyleż silne co nieuchwytnie. I choć czasopisma naukowe są — siłą rzeczy — znacznie mniej spersonalizowane niż choćby niezapomniana „Kultura”, to przecież bez ludzkich zamiłowań, a więc emocji *par excellence*, nie byłoby komu pisać do nich, redagować je i czytać. Czasopisma też bywają przedłużeniem czy ekspozycją szkół naukowych, kręgu ludzi związanych codzienną wymianą myśli, a więc zżytych i myślących w podobny sposób. I często połączonych osobą wspólnego nauczyciela, niekiedy bardzo już oddalonego w czasie, przywoływanego na okładce jako ojciec-założyciel pisma, jak Ksawery Liske czy Franciszek Bujak. Jest chyba jednak sytuacją wyjątkową, gdy czasopismo *per se* taki właśnie krąg tworzy — a to właśnie jest przypadek „Wiadomości Numizmatycznych”.

Tymczasem „Wiadomości Numizmatyczne” ukończyły lat pięćdziesiąt, przekraczając w ten sposób miarę zwykłej, dojrzałej aktywności jednego człowieka. Mimo niezbyt jasno wyrażonych związków z antenatem, jakim były krakowskie „Wiadomości Numizmatyczno-Archeologiczne” (1889-1948), wciąż mogą pozazdrościć ponaddwukrotnie starszym, numizmatycznym periodykom zachodnioeuropejskim stabilności prawnej i ekonomicznej. Przeszły też wiele przemian programowych, co najłatwiej zauważyć czytając ulotkę dołączaną do numeru 1 z 1958 roku, gdy redakcję objął doc. dr Ryszard Kiersnowski. Jeśli jednak żadne wydarzenie z przeszłości pisma — może poza ową zmianą redaktora u samego jego zarania — nie zostało zapamiętane jako zasadniczy zwrot, to zawdzięczamy to stabilności tego kręgu osób od początku z piśmem związanych, spokojnie przechodzącego przez sukcesję pokoleń, ale też stale, aż do ubiegłego roku, podtrzymywanego przez dwie osoby.

Dwa bowiem nazwiska widnieją w stopce redakcyjnej przez całe półwiecze: Ryszarda Kiersnowskiego i Stanisława Suchodolskiego, i wokół nich to właśnie ów krąg współpracujących osób się koncentrował. Być może, da się z grubsza podzielić dzieje czasopisma pomiędzy nich obu — wpraw „Wiadomości” formował przede wszystkim profesor Kiersnowski, by później oddać ster w ręce profesora Suchodolskiego — ale gdyby trzeba było zadeklarować na okładce ojców-założycieli, musieliby znaleźć się tam obaj. Nowe półwiecze istnienia pisma trzeba zacząć od wyrażenia wdzięcznej pamięci pierwszemu z nich, i podziękowań dla drugiego, który zdołał nie tylko ustawić pismo na powszechnie cenionym poziomie, ale przeprowadzić je przez nieustanne organizacyjne zawirowania ostatnich dekad. Było to tym trudniejsze, że pismo, od początku kreowane

przez entuzjastów, od lat osiemdziesiątych jest faktycznie pozbawione instytucjonalnej bazy i zdane na umiejętności organizacyjne redaktora. Tym bardziej wzmacniało to ową więź między pismem a osobą.

W takiej sytuacji zmiana osoby redaktora nie powinna skłaniać do deklaracji programowych: w wyznaczonych przez pięćdziesiąt roczników ramach pismo będzie takie, jak nadsyłane doń i publikowane prace. Dotychczasowy dorobek zaś zbyt jest cenny, by odcinać się odeń pochopnymi zmianami. Tym bardziej, że główną troską redakcji musi niestety pozostać trwanie pisma we wciąż zmieniających się warunkach zewnętrznych. Chcielibyśmy jedynie poszerzyć nieco tę wyspę stabilności, wierząc, że jej wpływ na czasopismo może być tylko dobroczynny, i zbliżyć zespół edytorski „Wiadomości” do statusu — by użyć słów prof. Suchodolskiego z ubiegłego numeru — „normalnie zorganizowanej redakcji”.

Dziękując zatem Ojcom-Założycielom polecamy „Wiadomości” dalszej życzliwości Autorów i Czytelników.

Borys Paszkiewicz

WSKAZÓWKI DLA PT. AUTORÓW „WIADOMOŚCI NUMIZMATYCZNYCH”

Wszystkich PT. Autorów bardzo prosimy o stosowanie się do następujących zaleceń, dotyczących przygotowania prac:

Teksty przyjmujemy w postaci zapisu elektronicznego (przesyłka email lub płyta CD) w którymś z powszechnie stosowanych programów edytorskich (np. Word lub Star); w przypadku zastosowania jakichkolwiek znaków spoza standardowego zestawu krojów: Arial, Courier, Times New Roman, Symbol i Wingdings — niezbędny jest również wydruk papierowy.

- Prace (oprócz przeznaczonych do działów znalezisk, recenzji lub kroniki) winny być opatrzone streszczeniem angielskim bądź przygotowanym do przetłumaczenia na język angielski, o objętości ok. 10% tekstu. Na końcu prosimy umieścić przeznaczoną do publikacji informację o miejscu pracy Autora (tzw. afiliację) i adres kontaktowy (najlepiej emailowy).
- Nie należy stosować wersalików, automatycznej numeracji ani wyliczeń, hiperłączy, podkreśleń ani zaznaczeń barwnych oraz dzielenia wyrazów; prosimy też nie używać spacji do wyrównywania i rozmieszczania tekstu. Do konstruowania tabel prosimy używać edytora tabel.
- Przypisy winny mieć postać tradycyjną (nie „oksfordzką”), z zapisem bibliograficznym przyjętym w serii „Biblioteka Narodowa” wydawnictwa Ossolineum. W miarę możliwości unikamy komentarzy w przypisach.
- W pracach przeznaczonych do publikacji w języku *polskim* obce alfabety transliterujemy w zapisie bibliograficznym stosownie do zasad Polskiej Normy (np. dla alfabetów słowiańskich PN-ISO 9-2000; zob. <http://so.pwn.pl/zasady.php?id=629693>);
- w pracach przeznaczonych do publikacji w językach *obcych* natomiast prosimy o stosowanie norm transliteracyjnych przyjętych w tych językach; dla języka angielskiego jest to system Biblioteki Kongresu, stosowany w miarę możliwości programu edytorskiego (<http://www.loc.gov/catdir/cpsp/romanization/>).